

به نام خدا

فصل پنجم: مهارت خواندن و رویکردها و روش‌های آموزش

آن در دوره‌ی دبستان

پدید آورنده: علی فراهانی

استاد: طهماسبی زاده

اهداف فصل

- ▶ مطالعه اولین مرحله‌ی یادگیری در خواندن و مدل‌های خواندن
- ▶ آشنایی با رویکردها، روش‌ها و شیوه‌های آموزش خواندن در پایه‌های اول... (مکث)، دوره‌ی ابتدایی

خواندن و یادگیری آن

دو مهارت جهت یادگیری مهارت خواندن

مهارت	توضیح	وضعیت آموزشی
مهارت اول: بازشناسی دیداری عناصر زبانی	بازشناسی دیداری عناصر زبانی اعم از حروف، کلمه‌ها و جمله‌های زبان؛ یعنی ما بتوانیم شکل حروف را به ذهنمان بسپاریم و آن‌ها را از هم تشخیص بدهیم.	در سال اول آموزش دبستان بیشتر به آموزش مهارت اول یعنی بازشناسی دیداری عناصر زبانی می‌پردازند
مهارت دوم: درک مفهوم متن	درک معنای این عناصر و روابط معنایی موجود بین آن‌ها که در نهایت منجر به درک پیام جمله یا متن می‌شود.	در سال‌های بعدی برنامه آموزش دبستانی باید تأکید اساسی بر آموزش مهارت درک مفهوم متن داشته باشد.

مراحل یادگیری خواندن

- ▶ کودکان به تدریج با یادگیری مهارت‌های پیوسته و همینطور تکمیل یک مرحله از رشد و حرکت به سوی مرحله‌ی دیگر، خواندن را یاد می‌گیرند یعنی خواندن باید گام به گام باشد.
- ▶ جرالد والاس به نقل از کارلو، رشد خواندن را در پنج مرحله خلاصه کرده.

مرحله‌ی اول: آمادگی

مرحله‌ی دوم: آغاز یادگیری خواندن

مرحله‌ی سوم: رشد سریع مهارت‌های خواندن

مرحله‌ی چهارم: گسترده خواندن

مرحله‌ی پنجم: پالایش خواندن

مرحله‌ی اول: آمادگی

► این مرحله که برای رشد بعدی خواندن نقش اساس دارد، دوره‌ی آن از هنگام تولّد تا شش سالگی است و در این مرحله شناسایی جهت‌های بالا و پایین و راست و چپ و همینطور هماهنگی بین چشم و دست و درک توالی عناصر زبانی صورت می‌گیرد.

مرحله‌ی دوم: آغاز یادگیری خواندن

► این مرحله معمولاً با آموزش رابطه‌ی آواها، صداها و نشانه‌های نوشتاری و همینطور کد برداری واژه‌ها و جمله‌ها و به طور خلاصه شناسایی دیداری عناصر زبانی همراه است.

► اعتماد به نفس یا احساس ضعف در خواندن در این مرحله خودش را نشان می‌دهد.

مرحله‌ی سوم: رشد سریع مهارت‌های خواندن

- ▶ تمام عادات و مهارت‌های پایه‌ای که در خواندن برایش پیش می‌آید در این مرحله پی‌ریزی می‌شود.
- ▶ پیشرفت در شناسایی کلمات، افزایش قدرت درک خواندن، صامت خوانی با سرعت مناسب، ایجاد علاقه به خواندن و ایجاد انگیزه به مطالعه... (مکث)، مطالعه‌ی مطالب متنوع می‌تواند در این مرحله شکل بگیرد.

مرحله‌ی چهارم، گسترده خواندن

- ▶ این مرحله که در سال‌های آخر دوره‌ی دبیرستان ظاهر می‌شود؛ تأکید اساسی آن بر مستقل خواندن است که با افزایش ذخیره‌ی واژگانی، کسب سرعت زیاد در صامت خوانی، دستیابی به مهارت‌های بیشتر در درک مطلب و همین‌طور تقویت مهارت‌های تحلیل روابط کلمات همراه می‌شود.

مرحله‌ی پنجم، پالایش خواندن

▶ این مرحله که اکثر اوقات در مدارس راهنمایی و دبیرستان دیده می‌شود با درک پیشرفته همراه است همینطور در این مرحله کارایی خواندن برای منظوره‌ای مختلف با سرعت‌های مختلف افزایش پیدا می‌کند.

مدل‌های خواندن

▶ لازمه یادگیری خواندن، این است که بدانیم چطور برای دریافت معنا از نشانه‌های نوشتاری استفاده کنیم به همین منظور آمده‌اند.

▶ سه مدل را برای آموزش خواندن

- **مدل اول:** مدل از پایین به بالا
- **مدل دوم:** مدل از بالا به پایین
- **مدل سوم:** مدل تعاملی خواندن

مدل از پایین به بالا

▶ در این مدل (مدل برون به درون موسوم) فرض بر این است که خواندن فرایندی است برای بازشناسی، رمزگشایی حرف و همینطور خوشه‌های حروف و کلمات و خواننده حوزه‌ی فرآیند خواندن خودش را به طرف واحدهای بزرگتر نوشتاری در سطح جمله گسترش می‌دهد.

▶ به طور خلاصه معلم اول می‌آید آواها را به دانش آموزش یاد می‌دهد؛ بعد هجا را دانش آموز یاد می‌گیرد بعد واژه را، بعد گروه، جمله و در آخر به درک متن، می‌پردازد پس از کوچکترین جزء شروع کرده و به کل رسیده.

مدل از پایین به بالا

- ▶ در گونه‌ای از این مدل سعی شده که نشان داده بشود چطور چشم‌های ما موقع خواندن بر حروف و کلمات متمرکز می‌شود و آن‌ها را تلفظ می‌کند.
- ▶ در واقع از دیدگاه این فرایند خواندن، خواندن یک فرایند گام به گام است که از دیدن و بازشناسی متوالی عناصر زبانی، تحقق پیدا می‌کند.
- ▶ این مدل اشکالات زیادی هم دارد و یکی از مهمترین اشکالات آن این است که خواننده‌ای که تبحر کافی در خواندن دارد چطور می‌تواند نوشته‌ای را که بعضی از حروف و نوشته‌هایش حذف شده‌اند را به خوبی بخواند.

مدل از بالا به پایین

- ▶ طبق این مدل (مدل درون به برون) فرآیند خواندن در ذهن خواننده با ساختن فرضیاتی درباره‌ی معنای نوشته‌ها آغاز می‌شود.
- ▶ خواننده به ارزیابی درستی یا نادرستی آن فرضیه‌ها اقدام می‌کند.
- ▶ خواندن فرآیند متکی بر پردازش خطوط یا حتی کلمه‌ها نیست بلکه تنها کافی است که متن، خواننده را مجاز کند معنای مورد نظرش را پردازش کند.
- ▶ طبق آن خواننده از مطالب ذهنی و درونی خودش به طرف متن و پدیده‌های برونی حرکت می‌کند.

مدل از بالا به پایین

- ▶ در سال‌های گذشته مدل از بالا به پایین را که متعلق دانشمندی به اسم «گودمن» و همین‌طور دانشمند دیگری به نام «اسمیت» است؛ تأثیر به سزایی در تدریس در آموزش ابتدایی داشته‌اند.
- ▶ «گودمن»، خواندن را یک بازی حدس زدن روان‌شناسی می‌داند که در آن خواننده در مواجهه با متن، به بعضی از اطلاعات نوشتاری توجه می‌کند؛ از درون دادهای نحوی، معنایی و واجی ذهن خودش برای حدس زدن درباره‌ی متن استفاده می‌کند و سپس به ارزیابی درستی یا نادرستی حدس خودش می‌پردازند.
- ▶ اگر این دوتا با هم منطبق بودند، فرآیند خواندن ادامه پیدا می‌کند، در غیر این صورت این ارزیابی ناقص است و دوباره باید تکرار شود.

مدل از بالا به پایین

- ▶ مدل‌های از بالا به پایین براساس استنتاج معنا، قبل از رمز شکنی تأکید دارند و بر بند و جمله بیشتر از کلمه و حرف توجه می‌کنند.
- ▶ این مدل‌ها خواندن را با گوش کردن همسان می‌دانند؛ فرض آن‌ها بر این است که کودک، خواندن را با خواندن می‌آموزد. این مدل‌ها همین‌طور عمیقاً بر موازنه‌ی خواندن و گوش کردن تأکید می‌کنند.
- ▶ اشکال اساسی این مدل این است که به نقش اساسی عناصر کوچک سازنده‌ی زبان یعنی حروف و کلمات، توجهی ندارد.

مدل تعاملی خواندن

- ▶ تلفیق مدل‌های از پایین به بالا و از بالا به پایین و ادغام نکات مثبت و امتیازات هر دو مدل
- ▶ براساس این مدل‌ها، خواندن در آن واحد هم یک فرآیند ادراکی است، هم یک فرآیند شناختی است که در آن خواننده هم از تجربیات قبلی خودش استفاده می‌کند، هم از ممیزات متنی که به شکل کد درآمده‌اند استفاده می‌کند تا معنای مورد نظرش را درک بکند.
- ▶ یک مدل از این نوع مدل‌های تعاملی به دانشمندی به نام «رومل هارت» تعلق دارد. او در تشریح این موارد می‌گوید که: ممیزهای ادراکی و شناختی می‌توانند همزمان با هم در ذهن یک خواننده منجر به فرآیند مهارت خواندن بشوند.

مدل تعاملی خواندن

▶ در این مدل خواندن، بر محور مرکز پیام شکل می‌گیرد؛ خواننده هنگام خواندن یک متن، از مفاهیم زبانی و همین‌طور فرا زبانی به شناخت درونی می‌رسد.

▶ این امر براساس منابع دانشی صورت می‌گیرد که این منابع دانشی که در ذهن نهادینه شدند عبارت از این مواردند:

- یک: ساخت متن
- دوم: الگوهای زبانی
- سوم: روابط آوایی - حرفی
- چهارم: جهان به طور عام

بحث

- ▶ هر منبع دانش، مبنایی برای مرکز پیام، برای ساختن فرضیات مربوط به همان منبع است.
- ▶ در این حال آن فرضیات رو ارزیابی می کند، قبول یا رد می کند.
- ▶ به طور کلی، شخص موقع خواندن، خصوصیات املائی متن نوشتاری رو به علائم بصری قابل انتقال به مغز تبدیل می کند.
- ▶ در آنجا ضمن تجزیه و تحلیل مختصات نوشته، با استفاده از زمینه های اطلاعاتی مختلفی که دارد معنی و مفهوم خاصی را از آن برداشت می کند.

بحث

► در این زمینه هم باید شش نوع اطلاعات داشته باشد که این اطلاعات عبارت‌اند از:

۱- **اطلاعات رسم الخطّی** که شامل: شناخت حروف، روابط آنها و جایگاه‌های هر کدام در درون واژه.

۲- **اطلاعات واژگانی** که شامل: ساخت واژه و قواعد صرفی زبان می‌شود.

۳- **اطلاعات نحوی یا دستوری** که چگونگی ترکیب واژه‌ها برای ساخت جمله‌های زبان را نشان می‌دهد.

بحث

► ۴- **اطلاعات معنایی**، روابط معنایی کلمات با هم، در ساخت جمله و همینطور آمدن آنها را با هم را بررسی می کند.

► ۵- **اطلاعات منظور شناختی**، کارکرد معنایی جمله های زبان که تجسم بخشی منظور اصلی گوینده است.

► ۶- **اطلاعت کلامی** که همان اطلاعات برون زبانی یا گفتمانی است. این مدل شباهت های زیادی با مدل های دیگر دارد اما نشان داده است که بهتر از دیگر مدل های تعاملی، توانایی ادغام جنبه های مدل های از پایین به بالا و از بالا به پایین را دارد.

بحث

- ▶ مدل‌های فرآیند خواندن از آن جهت برای معلم‌ها مفید است که آنها را راهنمایی می‌کند تا بهترین شیوه‌ی تدریس خواندن را در پیش بگیرند.
- ▶ مباحث مدل از پایین به بالا به کاربرد بهتر روش‌های کدشکنی و مباحث مدل از بالا به پایین به تأکید بیشتر بر معنای متون و عناصر زبانی منجر شده.
- ▶ مقایسه‌ی انواع این مدل‌ها در قضاوت بین بهترین رویکردها، روش‌ها و شیوه‌های آموزش خواندن، ملاک‌های خوبی را برای آموزش فراهم می‌کند.

پایان

با تشکر از توجه شما